

Küresel Kapitalizm ve Kriz...

Yrd.Doç.Dr. Çiğdem ŞAHİN

İstanbul Üniversitesi

İktisat Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

Kapitalizm, ortaya çıkışından bu yana sürekli kendini yenileyen, gelişen ve yeni koşullara göre kolayca uyum gösterme özelliği taşıyan dinamik bir süreçtir. Bu yüzden ki tek düze bir kapitalist süreçten bahsetmek mümkün değildir. Kapitalizmin ilk olgunlaştığı tarz olan ticari kapitalizmden, sanayi kapitalizmine, finansal kapitalizmden bugünkü global kapitalizme değişik safhaları vardır kapitalizmin. Bunu daha bilimsel bir dille ifade edersek, Fransız düzenleme kuramcılarında yola çıkarak bir sınıflama yapan De Vorey bu aşamaları şöyle belirtmektedir:

1- Ondokuzuncu yüzyılın ortasına kadar süren dönem: Kapitalist Üretim Tarzının yerleşmesi veya ilk birikim;

2- Ondokuzuncu yüzyılın ortalarından Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren dönem: Yaygın Birikim Rejimi ve Rekabetçi Düzenleme Tarzı;

3- İki dünya Savaşı'nı kapsayan geçiş dönemi: Yaygın Birikim Rejimi ve Rekabetçi Düzenleme Biçiminden bir sonrakine geçişin krizleri ve dönüşümleri;

4- İkinci Dünya Savaşı sonrası Fordist dönem: Yoğun birikim Rejimi ve Tekelci Düzenleme Tarzı;

a) Fordizmin Yükselme Dönemi: 1950-1970 Altın Çağ Evresi

b) 1970'den günümüze fordizmin krizi: Yoğun Birikimin krizi" (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Çiğdem Şahin (2000), **Kapitalizm ve Yoksulluk**, Çivi yazıları, s.189-190)

Yine Fransız düzenleme kuramcılarında göre kriz dönemleri kapitalizm için sanılan aksine çöküş dönemleri değil yeniden yapılanma dönemleridir. Bu dönemde kapitalist sistem, eski dönemin değişen koşullarında gözden geçirerek kendini yeniden inşa etmektedir. Her kriz döneminden sonra kapitalizm krizi yaratan etkenleri aşacak yeni kurum ve mekanizmaları yaratır ve bu süreçte kendini yeniden üreterek yoluna devam eder. En azından bu bugüne kadar böyle gerçekleşmiştir... (Fransız Düzenleme Kuramı ve Kriz Teorileri için genel olarak bkz: Alain Lipietz (1989)", **Capitalist Development and Crises Theory: Accumulation, Regulation and Spatial Restructuring**, Edited by: M.Gottdiener and Nicos Komnios, Macmillan, s.74)

Bu anlamda Krizler kapitalizmde sürpriz olan ya da beklenmeyen bir durum olmaktan çok, sistemin sıkışmalarında atlatabilmek için geçirdiği soluk alma dönemleridir... Ama sistem bu soluklanma esnasında nefes alamaz duruma gelirse ne olacaktır; yani karın kesintiye uğraması anlamında gelen kriz önlenemez ve sistemin kendini yeniden inşa etme süreci başarısız olursa ne olacaktır? İşte bu tartışma konusudur...

Burada kapitalizmin tarihsel süreçlerini ve her kriz dönemine denk gelen düzenleme tarzı ve birikim rejimlerini tek tek irdeleneceğiz. Çünkü amacımız tarihsel süreci analiz etmekten çok bugünü, bugünkü kapitalizmi çözümlenmek ve bugünkü küresel krizin özelliklerini vurgulamaktır...

Bugünkü kapitalizmden söz ederken, düne göre önemli farklılıklardan söz etmek gerekmektedir. Evet önemli farklılıklardan söz ediyoruz burada gerçekten de; Çünkü kapitalizm bugün önceki bütün hallerinden çok daha farklı bir görünüm arz ederken, dünya da on-onbeş yıl

önceki dünyamızdan çok farklı bir yerdedir. Kısacık süreçte dünyamızda öyle çok şey gerçekleşmiştir ki, bütün bu yeni oluşumlar, ilişkiler ve iletişimdeki hızlı dönüşüm, daha önce literatürde yer almayan ve bugün yaşantımızın bir parçası olan yeni kavramlar, olgular ve bütün bunların anında dünyanın her yanına ulaşabilme hızı, bugünün yaşam düzeyini bambaşka yerlere taşımaktadır...

Kısacası önceleri toplumsal dönüşümler onyıllar, yüzyıllar gibi uzun süreçleri kapsarken bugün artık bu değişimler birkaç yıllık sürelerle sığabiliyor; inanılmaz değişimlerin kısacık zaman dilimlerinde gerçekleşebildiği bu süreç de bugünün kapitalizmine bambaşka bir boyut katıyor şüphesiz. Bugüne damgasını vuran bilginin gelişiminin ve yayılımının inanılmaz hızıdır; yani günümüz bilgi çağı ve hız çağıdır...

Bu arada yine bugünkü dünyamızın farklılığı, değişimin hızı kadar ölçeğinin, yani gerçekleşme alanının da artık ülke veya bölge sınırları ile ifade edilememesi, burada gerçek bir küresel değişim ve dönüşümden bahsedilmesidir. Bugün dünyanın herhangi bir noktasında ortaya çıkan bir yenilik ya da farklılığın tüm dünyaya yayılabilmesi için dakikalara bile gerek yoktur; hızlı iletişim imkanları ile bu yenilik ve farklılıkların anında dünyanın her yerine, en ücra köşelerine bile ulaşması mümkündür....

Bilginin bu baş döndürücü hızla ve sınırsız dolaşımının sonucu da, artık onu eskisi gibi gizli tutmanın, kontrol etmenin ya da sınırlamanın kolay olmamasıdır. Eskiden insanların birbirleriyle haberleşebilmesi için arada sınırlar, yasaklar, teknolojik imkansızlıklar vardı; oysa artık bir tuş kadar uzaktadırlar insanlar birbirlerine. Ama bu bir yandan haberleşme ve birlikte hareket etme olanaklarını arttırırken bir yandan da oluşan bilgi kirliliği yüzünden insanlarda kafa karışıklığı yaratmakta ve artık kimse eskisi gibi belli bir inanç ve ortak değerler için mücadele arzusunu içinde duymamaktadırlar...

Yani eskiden insanların bir amaç etrafında birleşip hareket etmesi fiziksel imkansızlıklar yüzünden zorken, bugün o fiziksel imkansızlıklar ortadan kalktığı halde, bilgi karmaşası yüzünden zordur...

İşe yarar bilgi ile işe yaramayan bilginin iç içe geçmişliği bilgi kirliliği yaratmakta, bu kirliliği ayıklamak için ise yetkin bir bilince gerek duyulmaktadır. Ama yukarıda da değindiğimiz üzere hızlı bir çağda yaşamak, hızlı bir bilgilenme sürecini gerektirdiği için, günümüz insanı kalıcı ve olgunlaşmış düşüncelerden çok yüzeysel ve kolay değişebilir görüşlerle donatılmakta ve bu görüşler de olaydan olaya, koşulların farklılığına göre bir anda değişiklik gösterebilmektedir. Bu anlamda günümüzde gerek düşünsel gerek eylemsel olarak insanların kolayca parçalanabileceği karmaşık bir ortam söz konusudur; yani belirsizliklerin hakim olduğu bir kaos ortamı da denilebilir buna...

Post-modern toplumun değerleri artık ayağı yere basan, güçlü temelleri olan köktenci değerler değillerdir. Aksine sürekli değişiklik gösteren, sürekli sorgulanan değerlerdir. Bu yüzden günümüzde toplumcu görüşlerden çok, manevi değer ve ortak anlayışlardan çok maddi değer ve oportünist güdülere önem veren bireyci bir anlayış hakimdir ve sistem bunu sürekli olarak empoze etmektedir...

Kapitalizm bu şekilde toplumların maddeye tapmasını ve sürekli tüketim güdüsüyle hareket etmesini, yani onların küresel bir Pazara dönüşmesini istemektedir. Ürettiğini pazarlamadan önce, hedefi olan ülkelerin halklarının beğenilerini, zevklerini satın alarak işe başlamaktadır. Eğer siz bir topluma blucin giydirecek beğeniye aşılamazsanız ürettiğiniz blucinleri o ülkeye istediğiniz kadar sokun, satamazsınız. Aynı şekilde hamburger kültürünü yerleştirmeden hamburger satmayı da başaramazsınız. İşte bu yüzden kültür emperyalizmi çok önemlidir kapitalizm için...

Her akşam Televizyondan, Hollywood filmlerinden evimizin içine kadar giren batı tipi yaşam tarzı ve karakterleri bugün artık hayatımızın vazgeçilmezleri olmuştur. Her gün onlar gibi yiyip, içiyor, onlar gibi oturup kalkıyoruz; evlerimizi onlar gibi döşüyor, sevgilimizle onlar gibi flört ediyor, aşkımızı onlar gibi dile getirip sevdiğimiz insanlara onların beğenisine hitap edecek türden hediyeler alıyoruz. Sevgililer gününü, evlilik yıldönümünü, doğum günlerimizi ve diğer tüm özel günlerimizi onlar gibi kutluyoruz ve sürekli bir tüketim güdüsüyle hareket ederken buluyoruz kendimizi bunları yaparken...Onlarınkinin taklidi mekanlarda gezip tozmak, alışveriş yapmak, eğlenmek günümüzün yükselen değerleri olmuştur artık, adı Türkçe olmayan yabancı dilde isimlendirilmiş yerler de günümüzün prestijli mekanları...

İşte kapitalizm, bugün bu şekilde önce beynini satın aldığı insanları sonradan ürettiği mal ve değerleri talep eden küresel pazar haline getirmeyi başarmıştır. Topla tüfekle yapamadığını filmleriyle, dizileriyle, oyunlarıyla, kitaplarıyla, reklam yoluyla, tanıtım yoluyla, teknoloji ve bilgi yoluyla yapmıştır. Ve en önemlisi ekonomik gücüyle tabii ki... Bunu yapmakla da kalmayıp yarattığı, ürettiği her değeri tüm dünyanın beğenisini kazanacak, tüm dünyada kabul görecektir evrensel değerler olarak lanse etmeyi de başarmıştır. Öyle ya dünyada Nobel ödüllerini verenler, kapitalizmin ürettiği her şeyin değerini biçenler ve onu ödüllendirenler yine onun safında yer alan ve özellikle onun değerlerini meşrulaştırmak işlevi olan kurumlar değil midir?! Dünya medyası, dünya sanat ve kültür üretimi, film sanayi, eğlence ve reklam teknolojisi her şey, her şey kapitalizmin kontrolünde değil midir?!...

Kapitalizm, kültürel emperyalizmle tüm dünyayı homojenleştirmeye çalışırken şüphesiz küresel bir Pazar yaratma kaygısını taşımaktaydı... Ama kapitalizmin her zaman unuttuğu ya da bir türlü üstesinden gelemediği bir sorunu vardı: bir insanın tüketici olabilmesi için yani talebin gerçekleşebilmesi için o malı satın almayı istemesi yeterli değildi; Onu alabilecek satın alma gücüne de sahip olmak gerekmektedir... Aksi takdirde 'üretimin gerçekleşmesi' sorunu ile karşı karşıya kalırdı kapitalizm...

Bilindiği gibi 'üretimin gerçekleşmesi' sorunu kapitalizmin kuruluşundan bu yana sürekli başını ağrıtan bir sorundur. Üretim gerçekleşmezse üretilen mallar elde kalır yani arz fazlası oluşur, bu da 'sermayenin değersizleşmesi' sorununu yaratır ve kar kesintiye uğradığı için ekonomi krize girerdi; İstihdam azalır, insanların gelir düzeyi azalır, işsizlik artınca tüketim düzeyi düşer ve kriz bu şekilde sürer giderdi... Taa ki kapitalizm yeni koşullara ayak uydurup kendini yeniden yapılandırmasına kadar. Yani birikimin yeni koşullarına göre yeni düzenlemeler oluşturulmasına kadar... Birikim ve düzenlemeler ne zaman ki tekrar uyumlu hale gelir kriz ortadan kalkar ve kapitalizm yeni bir birikim rejimi ve düzenleme tarzıyla yoluna devam ederdi...(Birikim Rejimleri ve Düzenleme Tarzlarıyla ilgili orijinal bir çalışma için bkz. Michael Aglietta(1979), **A Theory of Capitalist Regulation: The U.S. Experience**, Verso, London)

1929 dünya krizi böyle bir krizdi; talep yetersizliğinden dolayı üretim gerçekleşmemiş ve ortaya çıkan arz fazlasından dolayı 'sermayenin değersizleşmesi krizi' yaşanmıştı...

Sorun talep yetersizliği olunca, krizin çözümü de talep yaratıcı politikalarla gerçekleşmişti. Bilindiği gibi iktisat tarihinde arz yönetimine öncelik vermeyi bırakarak ağırlıklı olarak talep yönetimine önem veren ve iktisat tarihinde 'Talep Cephesi' iktisadının öncülüğünü yapan kuramcı Keynes'tir. Keynes sadece Talep Cephesi iktisadını kurmakla kalmamış ayrıca Klasik iktisadın en önemli dayanaklarından biri olan 'Genel Denge Kuramını' da yıkarak literatüre ilk kez 'Dengesizlik' kavramını

yerleştirmeyi başarmıştır. (Keynes'in bu orijinal görüşleri için bkz. J.M. Keynes(1973), **The General Theory of Employment, Interest and Money**, The McMillan Press, London)

Bilindiği gibi 'Genel Denge Kuramı' liberalizmin ekonomik müdahaleye karşı görüşlerinden yola çıkarak, piyasaların görünmez bir el yordamıyla kendiliğinden tıkr tıkr işleyebildiği, kendi çıkarını maksimize etme yeteneğine sahip her rasyonel bireyin akılcı hareketleri sayesinde arz ve talebin bütün ekonomide maksimizasyonu sağlayacak şekilde dengeye geleceği ve bu sayede sistemde eksik (aksak) piyasalar olmayacağı varsayımına dayanıyordu.

1929 krizinde ortaya çıkan arz fazlası göstermiştir ki piyasalar hiç de kendiliğinden tıkr tıkr işlemiyordu ve arz ve talep her zaman her yerde kar maksimizasyonunu sağlayacak şekilde kendiliğinden dengeye gelmiyordu. Bunun dünyadaki yansıması ise az gelişmiş ülkelerdi... Çünkü bunlar talebin arza göre eksik kaldığı gelişmemiş aksak piyasalara sahiptiler. Bu anlamda 'Genel Denge Kuramı'nın kabulü az gelişmiş piyasaların varlığını reddetmek anlamına geldiği için, Klasik Kuram 'az gelişmişlik' olgusuna da açıklık getiremiyordu. Bunun içindir ki Klasik İktisatta 'az gelişmişlik' üzerine bir kuram da bulunmamaktadır. Çünkü böyle bir şeyi kabul etmek piyasaların dengesizliğini, yani eksik piyasaları kabul etmek olurdu ki, bu da kendini inkar etmek demektir.

Bunu ilk kez, Keynes'in Genel Denge Kuramı'nı yıkararak açtığı yoldan giden ve bir anlamda çözümlerini son kertede kapitalizm içinde kalarak yapsalar da, kalkınma ve az gelişmişlik konularında Klasiklerden ayrılan, 'Kalkınma İktisatçıları' yapmışlardır. Daha sonra da 'bağımlılık kuramı' 'WEFA' gibi alternatif kuramlar ortaya çıkmıştır bu konuda... (Açılımı Wallerstein, Emmanuel, Frank, Amin olan WEFA'nın formülasyonu Türkiye'de Sungur Savran'a aittir. Savran'ın az gelişmişlik üzerine görüşleri için bkz. Sungur Savran (1986), "Az gelişmişlik: Eşitsiz ve Birleşik Gelişme", **Onbirinci tez**, Uluslararası Yayıncılık, s.49-72)

Keynes böylece ekonomide müdahalenin şart olduğunu, eğer arz fazlası sorunundan dolayı kriz yaşanmak istenmiyorsa güçlü ulusal iç pazarların oluşturulması gerektiği, bunun için de güçlü bir orta sınıfın, sendikalı, sosyal güvencelerle donatılmış, asgari ücreti belirlenmiş bir ücretli sınıfın yaratılması gerektiğini savunmuştur. Kapitalizm tarihi boyunca ilk kez en refah dönemini, altın çağını yaşamıştır bu dönemde... Ama üretimin koşulları değişince, ücret maliyetlerinin yüksek olması karları düşürmüş ve kar oranlarındaki düşüşe bağlı olarak 1970'lerin sonlarına doğru yeni bir krize girmiştir kapitalizm..

Krize girene kadar olan süreçte üretimin koşullarına ve krizi doğuran sebeplere bir göz atarsak; Keynes döneminde, ya da diğer adıyla fordizmde, dünyadaki teknolojik gelişmeler ve buluşlar sayesinde insanlar hayatlarında ilk kez kullanacakları yeni mallarla karşılaşıyorlardı. Araba, televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, bütün bu ürünler henüz yeni icat edilmiş ürünlerdi ve insanlar gelirleri yettiği sürece, fonksiyonlarına veya modeline bakmaksızın, en azından bir tane bunlardan satın almak istiyorlardı. Keynesyen politikalar sayesinde alım güçleri arttıkça da bunu başarıyorlardı. Düzenleme kuramı kapitalizmin bu biçimine, yoğun teknoloji kullanıldığı için yoğun birikim rejimi (fordizm), bunun düzenleme tarzına da, o dönemde tekeli firma yapıları hakim olduğu için ve üretimin koşulları bunlara göre düzenlendiği için 'tekeli düzenleme' diyorlardı.

Fakat 1970'lerden sonra üretimin koşulları yani maddi temeli değişmeye başladı. Kapitalizmin kendi içindeki rekabet yani Pazar kapma savaşı yüzünden her sermayedar sürekli yeni buluşlar peşinde koşuyor, sonuçta bunun için de daha çok araştırma ve bilgiye ihtiyaç duyuyordu. ARGE harcamaları şirketlerin en az reklam ve tanıtım kadar bütçeden pay ayırmaları gereken bir kalem haline gelmişti.

Hatta şirketlerin bu harcamaları yapmadan kıyasıya bir rekabetin söz konusu olduğu dünya pazarlarında rekabet etme şansını bulmaları mümkün değildi.

Her yeni buluş ve katkı ürünlerin fonksiyonelliğini arttırıyor, o ürüne daha estetik, göze daha hoş gelen bir görünüm kazandırıyor. Bu da pazarda hemen bir artı değer yaratıyor ve o ürünün satışını arttırıyor. Ama bu amansız yarışın sonu yoktu. Bilginin maliyeti arttıkça artıyor, sermaye sahipleri bu açığı kapatmak ve her halükarda kar etmeye devam edebilmek için sürekli emeğe saldırdılar. Özellikle de az gelişmiş ülke emekçilerine...

Bunun içindir ki yeni kriz döneminde ve yeniden yapılanma sürecinde kapitalizm uyguladığı Neo-liberal politikalarda sürekli emeği hedef almaktadır. Önce tüm dünyada sendikal hareketler baltalanmış, emeğin kazanımları bir bir geri alınmaya çalışılmıştır. Özellikle gelişmiş ülke emekçileri artık eski hayat şartlarını ve sosyal kazanımlarını mumla arar olmuşlardır. Hatta iş güvencesi ve işsizlik sorunuyla beraber belki de ilk kez bu ülkelerde de yoksulluk ve sefalet önemli bir boyuta ulaşmış ve halk geçim sıkıntısı ile boğuşmaya başlamıştır.

Az gelişmiş ülkeler ya da üçüncü dünyaya gelince, burada yaşam koşulları doğal olarak daha kötü, vahim durumdadır. Çünkü gelişmiş kapitalizm kendi içinde ücret artışlarını kontrol etmekle yetinirken, dışarıda, yani üçüncü dünya ülkelerinde ülke yönetimlerine sürekli olarak müdahale ederek, ücretlerin düşük tutulması yönünde onlara baskı uygulamaktadır. İMF bu işin ajanlığına soyunmuş ve yıllardır bu işi başarıyla yapmaktadır. Böylece kapitalizm, üretim maliyetlerindeki bütün artışlara rağmen Üçüncü Dünya emekçilerini aşırı sömürerek, onların sırtından yüksek karlar elde etmeye devam etmektedir...

Doğal olarak bütün bu gelişmelerin sonucu tüm dünyada artan sefalet ve yoksulluk olmuştur; artık haberlerde veya araştırmalarda sadece az gelişmiş ülkelerin sefaleti ya da yoksulluğundan değil, Amerika gibi Avrupa gibi dünyanın en gelişmiş ülkelerindeki sefalet ve yoksulluktan ve buralarda artan işsizlik ve yolsuzluklardan sık sık bahsedilir olmuştur. Bu konuda çoktan ciddi bir literatür oluşmuştur dünyada.

Örneğin www.NOANews.com (Voice of America), 15.05.2003'de tarihli web sayfasında Avrupa ekonomisine dair yapılan bir değerlendirmede şöyle denilmektedir: "Avrupa'da ekonomik durgunluğun henüz aşılamadığını gösteren haberler gelmeye devam ediyor. Avrupa ekonomisi yılın ilk üç aylık döneminde sıfır büyüme gösterdi. Son iki yıldır Avrupa ekonomisi, yılın herhangi bir çeyreğinde ilk kez hiç büyümemiş oluyor. Uzmanlar, Avrupa'daki durgunluk tüm dünyayı etkileyecek boyutlarda olduğunu söylüyor. Avrupa Birliği'nin istatistik dairesi üç aylık dönemde kıta ekonomisinin hiçbir büyüme gösteremediğini açıkladı. Lüksembourg'daki bu daire, birliğe üye 15 ülkeden 7'sinin ekonomik verilerine dayanarak bu açıklamayı yaptı. Bu 7 ülke arasında İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya gibi üye ülkeler arasında en büyük ekonomilere sahip olanlar yer alıyor. Sıfır büyüme oranı, işsizlik gibi diğer bazı verilerle birlikte düşünüldüğünde, ortaya Avrupa ekonomisi için karanlık bir tablo çıkıyor."

Daha yakın bir zamana ait bir değerlendirme de şöyledir: "AB'nin en büyük ekonomisi olan Almanya'da 2004 yılında ortalama işsizlik oranı yüzde 9,8 düzeyindedir. En son açıklanan rakamlara göre Almanya'da işsizlik oranı yüzde 12,6 ile son 73 yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Aynı şekilde Fransa'da işsizlik oranı yüzde 10 ile son beş yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Yıllık ortalamalara bakıldığında, 2004 yılı için işsizlik, Yunanistan'da yüzde 10,2'ye yükselmiştir. İspanya'da ise işsizlik oranı yüzde 10,8 düzeyindedir.

Öte yandan 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olan ülkelerde işsizlik göstergeleri düşündürücüdür. Buna göre; Çek Cumhuriyeti yüzde 8,3, Litvanya yüzde 8,6, Letonya yüzde 9,4, Slovakya yüzde 16,2 ve Polonya yüzde 19,5'e yükselen işsizlik oranına sahiptir. Buna göre yirmi beş üyeli AB'nde 19,1 milyon işsiz bulunmaktadır.

Diğer yandan bir yıl ve daha uzun süre işsiz kalanların toplam işsizler içindeki oranı da bize fikir verici niteliktedir. Sırasıyla 2003 yılında bu oranlar İtalya'da yüzde 58, Yunanistan'da yüzde 56, Almanya'da yüzde 50, Belçika'da yüzde 47, Fransa'da yüzde 41, İrlanda'da yüzde 34 ve Portekiz'de yüzde 45'tir. Diğer üye ülkelerde bu sıralamayı takip etmektedirler. Euro bölgesinde ise bir yıl ve daha uzun süre işsiz kalanların toplam işsizler içindeki oranı 2003 yılında yüzde 44 düzeyindedir" (www.sendika.org , Ufuk Balcı, "Avrupa Birliği'nde Neler Oluyor", 21 Haziran 2005)

Almanya'da çocukların yoksulluğuna ilişkin bir başka haber de 8 Ekim 2006 yılında www.ABhaber.com da şu şekilde yer almaktadır:"Almanya Federal İstihdam Dairesi, haziran ayında işsizlik yardımı alan ailelerin çocuklarına dair istatistikleri yayınladı. Buna göre, Almanya'da 18 yaşın altındaki 2 milyon 200 bin çocuk, ortalama gelirin yarısından daha azına sahip ailelerde yaşıyor. Bu gruba, işsizler arasında değerlendirilmeyen ve "1 Euro'luk işler"de çalışanlarla iltica yardımı alan ailelerin 350 bin çocuğu da eklenince 2,5 milyon rakamına ulaşıyor. Almanya'da işsizlik ve sosyal yardımı birleştiren istihdam piyasası reformları, 2004 yılı sonunda 1 milyon 150 bin olarak ölçülen yoksul çocuk sayısını da böylece ikiye katlamış durumda.

Bir ülkenin geleceği olan çocukların durumu böyle olunca o ülkenin geleceğine dair iyi tahminlerde bulunmak da pek mümkün olamıyor. Son 4-7 Mayıs 2006 da Atina'da yapılan **4. AVRUPA SOSYAL FORUMU SOSYAL HAREKETLER TOPLANTISI SONUÇ BİLDİRGESİ**'nde Avrupa'ya ait yer alan değerlendirmede de, bu konuda, yani Avrupa'nın geleceğine ilişkin hiç de iç açıcı bir perspektif sunulmuyor ne yazık ki: "AB'nin dünyanın en zengin bölgelerinden biri olmasına karşın, onlarca milyon insan ya kitlesel işsizlik ya da iş gücünün geçicileştirilmesi sebebiyle yoksulluk içinde yaşıyor. AB'nin Avrupa içinde ve dışında rekabeti durmadan genişletme zeminindeki politikaları; istihdam, emekçiler ve refah devleti, kamu hizmetleri, eğitim, sağlık sistemi, vs. karşısında bir darbe oluşturuyor. AB yalnızca geçicileştirmeyi genel hale getirmeyi değil, işçi ücretlerini ve istihdam kazanımlarını da azaltmayı planlıyor."

AB'nin geleceğine ilişkin bir başka değerlendirme ise **Monthly Review** yazarlarından John Belamy Foster tarafından yapılmaktadır. Ona göre: "Tüm Avrupa Devletlerinin hükümetleri liberalizm tezlerine teslim olmuşlardır. Avrupa Devletlerinin bu teslimiyeti Avrupa projesinin, ekonomik (Avrupa Ekonomik Birliği'nin avantajları ekonomik küreselleşme içinde erimiştir) ve politik (Avrupa'nın Politik ve askeri özerkliği bu süreçte ortadan kalkmıştır)

Çifte sulanma tarafından ufuktan silinmesinden başka bir anlama gelmemektedir. Halihazırda herhangi bir Avrupa projesi mevcut değildir."(John Belamy Foster(2006), "Emperyalizmin Yeni Çağı", **Monthly Review**, Mayıs 2006, s.63-77).

Sonuçta tüm bu yazılanlar, çizilenler, araştırmalar, istatistikler gösteriyor ki, ne Avrupa'nın, ne Amerika'nın, ne de dünyanın geleceği bugünden daha iyi olmayacaktır. Dünya'nın diğer gelişmiş bölgelerinde de durum Avrupa'dan farklı değildir. Gelişmemiş ülkelerin durumu ise herkesin bildiği gibi çok daha vahimdir.

Bu noktada Şu konunun altının ğizilmesinde yarar vardır; Pastayı yapanlarla, blŐtrenler aynı olmadığı sürece dünyada gelir dağılımindaki adaletsizlikler hep sürüp gidecektir. Gelir dağılımindaki adaletsizlikler sürdükçe de yoksulluk, işsizlik olacak ve sonuğta kapitalizm 'gerçekleŐtirme sorununu' hep yaŐayacaktır... Hatta yoksulluk ve işsizlik bu Şekilde tüm dünyada kreselleŐirken, bu sorun ğok daha ciddi boyutlar alacaktır...

Ğnk dünyada üretim koşulları inanılmaz Şekilde geliŐirken, yani yeni buluşlar, yaratıcı düŐüncelerle ortaya ğıkarılan daha iŐlevsel, daha kullanıŐlı, daha Őık, daha estetik mallar, ğeŐit ğeŐit ve bol bol piyasalarda yer alırken, bununla ters orantılı olarak bunları tüketebilecek insan sayısında sürekli bir azalma, satın alma gücünü belirleyen yaşam standartlarında sürekli bir düŐme görülmektedir... Bu durumda üretilen bunca mal ve değeri kim tüketecektir? Bunca lüks ve Őatafatın alıcısı kim olacaktır?

İŞte sorun burada yatmaktadır. Bugünün kapitalizminin kitlesele bir Pazar yaratma gibi bir kaygısı yoktur. Adeta bir avuğ zenginini aynı malları tekrar ve tekrar tüketmesi üzerine iŐleyen bir mekanizma vardır; örneğin aynı tüketiciler yılda dört beş kez cep telefonunun modelini, evindeki televizyonunu, arabasını, bilgisayarının modelini deđiŐtirse, iş hallolmuŐ gibi görünmektedir...

Sıradan halkı tketicile hale getirmek iğin ise sistem binbir hile ve sihirbazlığa baş vurmaktadır... Kredi kartları, bonuslar, alıŐ veriŐ puanları vs. vs. Ama sonuğta gelir düzeylerinde hiğbir reel artış olmadan, hatta sürekli düŐüŐ varken, tüketim güdüleri kıŐkırtılan bu insanlar, bir zamanlar İMF politikaları yüzünden borğ batağına saplanan Latin Amerika lkeleri gibi borğ iğinde yüzmekte ve artık bu Şekilde yaşamak istememektedirler... Toplumda artan Őiddet, yolsuzluk, kapkağ, dolandırıcılık, dilencilik, hırsızlık, ğeteler, mafyatik ilişkiler, tüm bu olumsuzluklar, yaşam koşullarında gerçekleŐen bozulmalardan kaynaklanan sosyal patlamalardır Şüphesiz.

Yani kısacası fordizmin orta-sınıfından bugün eser kalmamıŐtır. Doğrusu bugün 'ortasınıf' günden güne iği yontulan, boŐaltılan bir kavram haline dönüŐmüŐtür. Böylece zenginler ve Yoksullar arasındaki uğurum her geğen gün biraz daha keskinleŐmektedir...

Kapitalizmin lgatından nasıl bugün birtakım azgeliŐmiŐ üçüncü dünya ülkelerinin yeri yoksa, yani, yeniden inşa edilen dünya düzeninde bunların hiğ adı geğmiyorsa, bugünkü küresel pazarda da gittikçe yoksullaŐan halkların hiğ bir hükmü kalmamıŐtır; hatta bugünün krizine ğare aranırken, bunların ğzmlenelere dahi dahil edilmemesi ilginğtir. Demek ki günümüzde bir avuğ zengin kendisi iğin üretmekte ve tüketmektedir. Ve bütün insanlık bugün adeta bu bir avuğ zengin azınlığı mutlu etmek iğin ğalıŐmaktadır!...

Avrupa Birliğinden sonra ABD'ye de baktığımızda, orada da zengin ve yoksul arasındaki uğurum her geğen keskinleŐmektedir. Son Yıllarda yaşam standartlarının düŐtüđünü, insanların eskiye göre alım gçlerinin azaldığını gösteren istatistikler bu ifadelerimizi doğrular niteliktedir. "Atlantik'in diğer yarısında ABD ekonomisi, bir başka 'yumuŐak zemine' girdiği yolunda yapılan uyarılarla birlikte yavaŐlıyor. Ekonomik Tahlil Bürosu, 2004 yılının son ğeyreğinde yıllık bazda %3.8 oranında büyümüŐ olan GSYİH'nın ilk ğeyreğinde düŐerek, yıllık bazda %3.1 oranında gerçekleŐtiđini ağıkladı. Bu rakamlar ABD'nin 2001 yılındaki resesyondan bu yana hala 'toparlanma' politikasında olduğuna iŐaret ediyorsa da, istihdam ve ücret verileri farklı bir tablo sunuyor. Bu veriler özel sektörde varolan iş sayısının hala 2001 yılının mart ayında resesyona baŐladıđı zamanda olduğundan 22.000 kiŐi daha az olduğunu ve reel ücretlerin geğtiğimiz altı ayda gerilediğini gösteriyor. 2001 yılının dördüncü ğeyreğinde toparlanmanın baŐlamasından bu yana, reel ücretler ve maaŐlar sadece %5.3 oranında

artış gösterdi. Ekonomik Politika Enstitüsü'nün belirttiği şekilde 1947'den 1982'ye kadar olan 11 çeyrek yıl ya da daha fazla süren bütün ekonomik toparlanma dönemlerinde, reel ücretler %18.3 oranında artış göstermişti ve hatta 1990'ların başlarındaki 'işsizlik içinde toparlanma' sırasında bile reel ücret artışı %8.1 oranına ulaşmıştı."(Nick Beams, www.wsws.org, 1 Haziran 2005)

Bu arada Dünyada bugün ekonomiler öylesine birbirine bağımlıdır ki, bir ülkedeki en küçük bir gerilim ya da burhan bir anda dünya çapında bir burhana ya da krize dönüşebilmektedir. Bu da günümüz krizlerinin kontrolünün ve yayılmasını engellemenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir...

Bugün birçok insan ABD'nin Çin ekonomisinin çöküşünü istediğini düşünür, ya da Çin ekonomisinin krize girmesinden yararı olacağını... Aksine bugün Çin ekonomisi çökse ABD ne yapacağını şaşıracaktır. Böyle bir durumda ABD bütün dengelerini kaybeder ve belki de en az Çin kadar zarar görür bu durumdan. Çin'in ihracatının büyük bir bölümünü Amerika'ya yapıyor olması sebepsiz değildir. Hayat standartları gittikçe düşen ve reel ücret artışları neredeyse durma noktasına gelen, yani son yıllarda neredeyse doğru dürüst hiç zam alamayan Amerikan halkı bugün hala rahatça tüketebiliyorsa, yani ihtiyaçlarını kolayca karşılayabiliyorsa bu biraz da ucuz Çin malları sayesinde. Aksi takdirde rahata alışmış Amerikan halkını sürekli bir darlık ve savaş ekonomisinin baskısı altında tutmak pek mümkün olmayacaktır...

Bu saptamayı doğrular nitelikte www.wsws.org de 6 Mayıs 2006 da yer alan bir habere göre "Çin ekonomisinin ABD ekonomisine ve diğer yabancı pazarlara olan bağımlılığı kendisini ihracatın GSYİH içindeki payıyla ortaya koymaktadır: Bu oranın 1999'da %20'den 2004 yılında %35'e yükseldiği görülmekte, bu ihracatın üçte biri de sadece ABD'ye yapılmaktadır."

Çin ve ABD'ninkine benzer bir bağımlılık ilişkisi de Japonya ve Çin arasında bulunmaktadır. Yine bu konuda aynı sitede yer alan habere göre: "Geçtiğimiz yıllarda reel iç talebin yıllık ortalama %9 oranında artış gösterdiği Japon ekonomisi esas itibariyle durgunluk içinde. Oluşan büyüme büyük ölçüde aynı dönemde %7.4 oranında artan ihracata, özellikle Çin'e yapılan ihracata dayanmakta. Ancak ABD ekonomisindeki yavaşlamanın sonucu olarak Çin'deki büyüme oranı düşmeye başlarsa o zaman büyümenin bu kaynağının da kuruyacağı düşünülmekte."(Nick Beams, www.wsws.com ,6 Mayıs 2005)

Gerçekten de günümüzde ülkelerin ekonomileri son derece birbirine bağımlı durumdadır ve bir ülkedeki bir gerginlikten tüm dünya ekonomiler aynı anda etkilenmektedir. Hatta sadece ekonomik değil siyasal gerginlikler de bu etkiyi göstermektedir. Kriz bir anda patlamakta ve aynı anda tüm dünyaya yayılmaktadır... Örneğin yukarıdaki istatistiklerden yola çıkarsak, Çin'in ihracatı ABD'ye, Japonya'nın ihracatı ve büyüme oranı Çin'e doğrudan bağımlıdır; yani ABD'deki bir kriz Çin ekonomisini, Çin ekonomisindeki bir kriz de Japon ekonomisini bir anda alt üst edebilmektedir.

Böylesine ekonomilerin birbirine bağımlı olduğu bir dünyada bugün ciddi bir kriz olduğunu düşünün ve bu krizin hızla tüm dünyaya yayıldığını; böyle bir krizi kontrol etmek kolay olmayacaktır. Zira bu dünya çapında küresel bir kriz olacaktır ve kapitalizmin bu krizi atlattığı ve kendini yeniden üretmesi için tek başına bir ülkenin veya bir grup ülkenin direksiyonu kullanması yetmeyecektir. Bu bir anlamda tüm dünyanın yıkımı demektir. Ve bu kez dünyayı yeniden yapılandıracak dinamiklerin artık sistemin içinden değil dışından çıkması daha muhtemeldir. Yani büyük olasılıkla sistemdeki dönüşüm bu kez iç dinamiklerle değil dış dinamiklerle gerçekleşecektir...

Çünkü kapitalizm bu kez kar peşinde koşarken en önemli şeyi unutmuştur; insanı... İnsansız bir dünyaya mal ve değer üretmenin anlamsızlığını unutmuştur...

Aglietta, Michael(1979),**A Theory ofCapitalist Regulation: The U.S. Experience**, Verso, London)

Keynes, J.M.(1973), **The General Theory of Employment, Interest and Money**, The McMillan Press, London)

Lipietz, Alan (1989)", **Capitalist Development and Crises Theory: Accumulation, Regulation and Spatial Restructurin**, Edited by: M.Gottdiener and Nicos Komnios, Macmillan, s.74)

Savran, Sungur(1986),"Azgelişmişlik:Eşitsiz ve Birleşik Gelişme",**Onbirinci tez**, Uluslararası Yayıncılık,s.49-72)

Şahin, Çiğdem (2000), **Kapitalizm ve Yoksulluk**, Çiviyazıları, s.189-190)

www.ABhaber.com , Ekim 2006

www.wsws.com ,6 Mayıs 2005

www.sendika.org, 21 Haziran 2005

www.NOAnews.com , 15.05.2003